

در منظومه معرفتی و راهبردی شهید امام خامنه‌ای ع، «جهاد تبیین» صرفاً یک توصیه اخلاقی، کنش تبلیغی مقطعی یا واکنش منفعلانه به شبهات روزمره نیست؛ بلکه یک «فریضه قطعی، عینی و همگانی» و سنگ‌بنای صیانت از اسلام و امامت در برابر هجمه‌های پیچیده جریان نفاق و استکبار است. در افق این اندیشه، تاریخ اسلام همواره میدان تقابل «جریان حق و روشنگری» با «جریان تحریف و ارتداد فکری» بوده است؛ جریانی که کوشید با حفظ ظواهر شعائر، محتوای اصیل توحید و ولایت را مسخ کرده و دین را به عنصری خنثی و «موزه‌ای» بدل سازد. نقطه عطف تاریخی در خنثی‌سازی این راهبرد تحریف، حیات کوتاه اما تمدن‌ساز صدیقه طاهره، حضرت فاطمه زهرا ع است. بازخوانی سیره مبارزاتی آن بانو با عینک مفهومی رهبر انقلاب نشان می‌دهد که حرکت زهرای مرضیه ع جامع تمام ابعاد جهاد تبیین بود: از «تبیین پیشگیرانه و تعمیقی» در خطبه فدکیه با بازتعریف توحید و نفی شرک طاعت از طاغوت، تا «تبیین تهاجمی» با شکستن فضای رعب و ماریج سکوت مدینه و بحران‌سازی مشروعیتی برای غاصبان و سرانجام «تبیین دفاعی و درمانی» در پاسخ مستمر به شبهات امت. این همان مکتبی است که ائمه هدی ع در امتداد تاریخ به آن تأسی جستند و امروز نیز قطب‌نمای هدایت جامعه اسلامی در برابر تهاجم ترکیبی، جنگ‌شناختی و روایت‌های وارونه اتاق‌های فکر دشمن به‌شمار می‌رود.

هفته‌نامه «افق حوزه» در گفت‌وگوی تفصیلی با حجت‌الاسلام‌والمسلمین سعید صلح‌میرزایی (پژوهشگر معارف انقلاب اسلامی و عضو مجلس خبرگان رهبری)، به واکاوی عمیق تطور مفهوم جهاد تبیین در بیانات رهبر معظم انقلاب، ابعاد سه‌گانه آن و انطباق دقیق این منظومه با سیره و زمانه‌شناسی حضرت صدیقه کبری ع پرداخته است؛ متنی که پیش‌نیاز نظری و عملی طلاب، فضلا و افسران جنگ نرم برای کنشگری در پیچ‌های تند تاریخ معاصر است.

جایگاه انحصاری زهرای مرضیه ع در ساحت قدس و منظومه‌معرفتی‌انقلاب

• جایگاه منحصربه‌فرد وجود مقدس حضرت زهرا ع در معارف ناب اسلامی و منظومه فکری رهبر معظم انقلاب چگونه‌بازخوانی‌می‌شود؟

• بسم‌الله‌الرحمن‌الرحیم. وجود مقدس حضرت زهرا ع شخصیتی فراگیری و استثنایی است که نام و نشان ولّای ایشان در قرآن مجید، سنت نبوی و روایات اهل‌بیت عصمت ع فوق تمام زنان و سالکان الی‌الله قرار گرفته و منزلت ایشان از بسیاری از صدیقین، شهدا و انبیا برتر دانسته شده است. چنان‌که در گزارش‌های متقن روایی آمده، عواطف و تجلیل‌های شگفت‌انگیز رسول‌خدا ع و امیرالمؤمنین ع – که تالی‌تلو نبی مکرم ع هستند – نشانگر شأنی ملکوتی و منصبی الهی است؛ کفویت انحصاری با امیرمؤمنان ع که در روایت نبوی تصریح شده است: «لَوْ لَمْ أَخْلُقْ عَلِيًّا لَمَّا كَانَ لِطَافَةِ إِبْنَتِكَ كَفُّوْ عَلِيٍّ وَجْهَ الْأَرْضِ أَدَمَ فَمَنْ دُونُهُ»، افضلیت مطلقه به‌عنوان «سَيِّدَةُ نِسَاءِ الْعَالَمِيْنَ مِنَ الْأَوَّلِيْنَ وَالْآخِرِيْنَ»^۱، مقام رفیع «محدّثه» بودن و شفاعت کبرای محبان در قیامت^۲ گواهی براین حقیقت است. سرآغاز تحلیل بنده پیرامون سیره جهادی ایشان، توقیع شریف منسوب به قطب عالم امکان، حضرت بقیة‌الله‌الاعظم (ارواحنا فداه) است که شیخ طوسی ع در کتاب ارجمند الغیبة نقل می‌کند:

«وَ فِي إِثْنَةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ لِي أَسْوَةٌ حَسَنَةٌ» (همانا در دختر رسول‌خدا برای من الگویی نیکوست).^۳

در تبیین این‌که چرا خاتم‌الاولصیا ع – که مأمور به اقامه عدل جهانی و تحقق غایت بعثت همه‌انبیاست – صدیقه طاهره ع را الگوی خویش معرفی می‌کند، پژوهشگران و شارحان روایات با تمسک به توقیع شریف اسحاق‌بن یعقوب نکته‌ای ژرف را استنباط کرده‌اند: امام عصر ع در بیان علت غیبت و سزّ تن‌دادن به بیعت می‌فرمایند:

«... وَأَمَّا عَلَةُ مَا وَقَعَ مِنَ الْغَيْبَةِ [...] إِنَّهُ لَمْ يَكُنْ أَحَدٌ مِنْ آبَائِي إِلَّا وَقَدْ وَقَعَتْ فِي عُنُقِهِ بَيْعَةُ لِبَاطِنِيَّةٍ زَمَانِهِ وَإِنِّي أَخْرُجُ حِينَ أَخْرُجُ وَلَا بَيْعَةَ لِأَحَدٍ مِنَ الطَّوَاعِيتِ فِي عُنُقِي...»^۴

(... و اما علت رخ‌دادن غیبت [...] هیچ‌یک از پدرانم نبودند؛

مگر آنکه [از روی نقیه و اضطرار] بیعت طاغوت زمان‌شان بر گردنشان قرار گرفت؛ ولی من زمانی قیام می‌کنم که بیعت هیچ‌یک از سرکشان و طواعت بر گردنم نیست).

تنها معضومی از خاندان رسالت که در تمام عمر شریفش هرگز زیر بار بیعت با حاکمان جور نرفت و در حال عدم بیعت با طاغوت به لقاءالله پیوست، حضرت فاطمه زهرا ع بود؛ از این‌رو، امام مهدی ع نیز یگانه امامی است که به‌برکت غیبت، هرگز طوق بیعت هیچ حاکم جائری را بر گردن ننهاده و نخواهد نهاد و بدین‌گونه در ستم‌ستیزی مطلق و عدم سازش با طواغیت، به مادر مظلومه‌اش تأسی جسته است.

این تلقی ناب، در ادبیات امام راحل عظیم‌الشأن ع و امام

الگوی تبیین تمدنی

حضرت فاطمه زهرا(ع)

در چشم‌انداز اندیشه رهبر شهید

گفت‌وگوی تفصیلی هفته‌نامه «افق حوزه» با حجت‌الاسلام والمسلمین سعید صلح‌میرزایی

شهادت. خب ائمه ع چه جور جهادی می‌کردند؟ ائمه جهاد نظامی که نمی‌کردند؛ جز معدودی... بقیّه ائمه که با شمشیر ننجیدند؛ جهادشان چه بود؟ «جهاد تبیین»؛ همین که بنده مکرز تکرار می‌کنم تبیین یا جهاد تبیین، تبیین کنید، روشنگری کنید. هیئت، محل جهاد تبیین است».

• ۱۹ بهمن ۱۴۰۰ (دیدار همافران نیروی هوایی): فاز تهاجمی تبیین در برابر تهاجم ترکیبی دشمن را گوشزد فرمودند:

«دشمنان ما... امروز دست زده به یک تهاجم ترکیبی، یعنی جنبه اقتصادی در آن هست، جنبه سیاسی در آن هست، جنبه امنیتی در آن هست، جنبه رسانه‌ای در آن هست، جنبه دیپلماسی در آن هست... ما هم در مقابل بایستی حرکتمان حرکت ترکیبی باشد... البته دفاع باید بکنیم؛ اما همیشه در موضع دفاعی نمی‌توانیم بمانیم؛ این‌را باید توجه داشت... دشمن تهاجم می‌کند، ما هم باید تهاجم داشته باشیم؛ در زمینه‌های مختلف؛ هم در زمینه‌های رسانه‌ای، هم در زمینه‌های اقتصادی، هم در زمینه‌های امنیتی».

• ۱۹ اسفند ۱۴۰۰ (دیدار مجلس خبرگان رهبری): تأکید صریح بر تحکیم و تقویت زیرساخت‌های فکری جامعه در برابر شبهات بنیادین:

خاطرم هست کتاب «جهاد تبیین» را آن‌آب آماده کرده بودیم و قبل از بهمن رونمایی شد. ابتدا رسانه‌ها جدی نمی‌گرفتند؛ اما بعد از بهمن‌ماه استقبال عظیمی شد؛ بنده از بهمن ۱۴۰۰ تا تابستان ۱۴۰۱ شاید ۴ تا ۵ هزار کیلومتر در کشور سفر کردم و برای دانشجویان، طلاب و هیئات دوره‌های تبیینی گذاشتم. این آمادگی و تولید محتوا پیرامون غرب، پهلوی، دستاوردهای انقلاب و مسائل حوزه زنان باعث شد که در فتنه ترکیبی ۱۴۰۱ کمترین آسیب را ببینیم.

رهبر انقلاب در ۲۲ دی ۱۴۰۱ در دیدار مداحان درباره همین ماجرا فرمودند:

«در این قضایای اخیر، نقشه دشمن، نقشه جامعی بود؛ [اما] محاسبه دشمن محاسبه غلطی بود... بنده به‌عنوان یک آدمی که این مسائل را نگاه می‌کنم و زیر نظر دارم و می‌فهمم، در دلم به مهندسی خوب دشمن‌آفرین گفتم! خوب مهندسی کرده بود؛ همه چیز را در جای خود، به‌اندازه‌ی خود، آماده کرده بود. چرا موفق نشد؟ چون یک پایه دیگر، یعنی محاسبه‌اش، غلط بود... خیال می‌کرد ملت ایران به‌خاطر مشکلات اقتصادی با نقشه براندازی و تحزبه‌طلبی دشمن همراهی خواهد کرد؛ خیال می‌کرد با فحش و بددهنی می‌تواند مسئولین کشور را منفعل کند... اشتباه کردند؛ اراده قوی جمهوری اسلامی از همه این عوامل قدرت آنها قوی‌تر بود...»

در همان جریانات بود که چهره‌هایی مانند «امید دانا» نیز که پیش از آن‌تحت‌لوی‌باستان‌گرایی و ملی‌گرایی‌یاگریری می‌کردند، نقاب از چهره انداختند و ماهبت خود را آشکار ساختند.

ابعاد سه‌گانه جهاد تبیین

و تطبیق آن با سیره حضرت زهرا(ع)

• انواع سه‌گانه «جهاد تبیین» در منظومه فکری رهبر شهید انقلاب ع کدام‌اند و این مؤلفه‌ها چگونه در سیره معرفتی و مبارزاتی حضرت زهرا ع بازتاب یافته‌است؟

- در بیانات رهبری، جهاد تبیین دارای سه‌گونه است:

۱. جهاد تبیین درمانی (دفاعی)

این نوع ناظر به پاسخگویی به شبهات، رفع ابهامات و زدودن تحریف‌هایی است که دشمن در افکار عمومی پمپاژ می‌کند.

• در سیره حضرت زهرا ع، وقتی دستگاه خلافت برای مصادبه فذک به جعل حدیث متوسل شد و ادعا کرد: پیامبر فرموده است: «نَحْنُ مُعَاوِزُ الْأَنْبِيَاءِ لَا نُوْرُثُ مَا تَرَكْنَاهُ صَدَقَةٌ»^۱ (ما پیامبران اِرت مالی بر جای نمی‌گذاریم)، حضرت در خطبه بلیغ فدکیه، مستقیماً به مصاف این شبهه رفتند و با صریح آیات قرآن آن را درهم کوبیدند:

«إِنَّمَا الْمُسْلِمُونَ! أَغْلَبَ عَلَى إِثْنِي؟ يَابْنَ أَبِي قُحَافَةَ! أَفَى كِتَابِ اللَّهِ تَرِثُ أَبَاكَ وَلَا ارِثُ أُنَى؟ لَقَدْ جِثْتُ شَيْئًا فَرِيًّا، أَفَعَلَى عَدْلٍ تَرِثُكُمْ كِتَابُ اللَّهِ وَتَبْدُلُتُمُوهُ وَرَاءَ ظُهُورِكُمْ، إِذْ يَقُولُ «وَوِثَ سَلِيمَانَ دَاوُدَ» وَقَالَ فِيمَا أَقْتَضَ مِنْ خَيْرِ زَكْرِيَا إِذْ قَالَ: «فَهَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا يَرْثُنِي وَيرِثُ مِنِّْي الْيَعْقُوبَ» وَقَالَ: «وَأَوَّلُوا الْأَرْحَامَ بَعْضُهُمْ أَوْلَى بِبَعْضٍ فِی كِتَابِ اللَّهِ» وَقَالَ «يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِی أَوْلَادِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُ الْإُنْثَى...»

(ای مسلمانان! آیا سزاوار است که ارث پدرم از من غصب شود؟ ای پسر ابوقحافه! آیا در کتاب خدا آمده است که تو از پدرت ارث ببری و من از پدرم ارث نبرم؟! سخن ناروا و بدعتی بزرگ آورده‌ای! آیا آگاهانه کتاب خدا را پشت سر انداخته‌اید؟! آنجا که می‌فرماید: «و سلیمان از داوود ارث برد» و در داستان زکریا فرمود: «پروردگارا! از نزد خود فرزندی به من ببخش که از من و از آل یعقوب ارث برد...»

ادامه در صفحه بعد

منابع اولیه حجم کمی داشته باشد– تا آنجا که عمده سخنان و روایات برجامانده از ایشان در یک جلد «معجم احادیث» می‌گنجد– اما واقعیت آن است که از سن ۹ سالگی، تمام دوران پرحادثه عمر شریف‌شان در کنار پیامبر اکرم ع و امیرالمؤمنین ع با عرصه‌های گوناگون مجاهدت عجین بود. حتی در پشتیبانی از جهاد نظامی نیز طبق روایات متقن تاریخی نقشی مستقیم داشتند؛ چنان‌که پس از جنگ احد، شخصاً برای پانسمان و مداوای جراحات سنگین پیامبر ع و امیرالمؤمنین ع اقدام کردند یادر غائله احزاب و در اوج محاصره سخت مدینه، برای رزمندگان اسلام نان طبخ می‌کردند.^۲

با این‌حال، شاخص‌ترین و ماندگارترین عرصه مبارزاتی ایشان، «جهاد تبیین» بود. اگر این روشنگری فاطمی نبود، بی‌تردید امروز اسلام به موزه‌های تاریخ ادیان سپرده شده بود؛ دینی که پیامبرش ۲۳ سال برای آن مجاهدت کرد؛ اما در فاصله چنددهه به انحراف کشیده می‌شد و اثری اصیل از کتاب و سنتش باقی نمی‌ماند؛ از این‌رو، جهاد تبیین حضرت فاطمه زهرا ع را باید یک حرکت تمدنی و راهبردی دانست که اصل شجره طویه اسلام را از خطر تحریف، مسخ و نابودی نجات بخشید.

سیر تطوّر مفهوم «جهاد تبیین» در بیانات رهبر شهید انقلاب ع و نسبت آن با حوادث معاصر

• **سیر تطوّر مفهوم «جهاد تبیین» در منظومه فکری رهبر شهید انقلاب چگونه شکل گرفت و با وقایع و تحولات سال‌های اخیر چه نسبتی پیدا کرد؟**

• گرچه اصطلاح «جهاد تبیین» در دهه ۹۰ (حدود سال ۱۳۹۵) در بیانات رهبر شهید انقلاب ع به‌کار رفت، اما نقطه عطف و جهش مفهومی آن در پنجم مهرماه ۱۴۰۰ (مراسم اربعین دانشجویی) رقم خورد. در این دیدار، معظم‌له با بازخوانی رسالت تاریخی حضرت زینب ع، «جهاد تبیین» را از سطحی دانشگاهی یا حوزوی، به یک «فریضه قطعی و همگانی» ارتقا دادند و تأکید کردند که هر فرد باید به‌مثابه چراغی، پیرامون خود را روشن سازد. پیش از آن، مخاطب اصلی تبیین، غالباً نخبگان و صاحبان منبر و قلم به‌شمار می‌رفتند؛ اما از این مقطع، دعوت به تبیین هویتی عمومی یافت:

«این چهل روزی که از عاشورا تا اربعین اتفاق افتاده، یکی از مقاطع بسیار مهمّ تاریخ اسلام است... اگر روز عاشورا اوج مجاهدت همراه با فداکاری – فداکردن جان، فداکردن عزیزان، فرزندان و یاران – است، این چهل روز، اوج مجاهدت همراه با تبیین، همراه با افشاگری، همراه با توضیح [است]. اگر این چهل روز نمی‌بود، اگر حرکت عظیم زینب کبری و جناب ام‌کلثوم و حضرت سجاد ع نمی‌بود، شاید آن فقره «لِیَسْتَفِیْدَ عِبَادُكَ مِنَ الْجَهَالَةِ وَخَيْرِة الضَّلَالَةِ» اتفاق نمی‌افتاد... من از این جمله استفاده کنم برای بیان این مطلب که شما جوانان عزیز و دانشجویان عزیز... به مسئله «تبیین» اهمّیت بدهید. خیلی از حقایق هست که باید تبیین بشود... هر کدام از شما به‌عنوان یک وظیفه، مثل یک چراغی، مثل یک نوری پیرامون خودتان را روشن کنید... می‌توانید افکار درست را، افکار صحیح را منتشر کنید، پاسخ به اشکالات را، پاسخ به ابهام‌آفرینی‌ها را در این فضا با استفاده از این امکان منتشر کنید و می‌توانید در این زمینه به‌معنای واقعی کلمه جهاد کنید».

بر پایه شواهد و تحلیل‌های تحلیلی – امنیتی، قرائن متعددی وجود داشت که نشان می‌داد، اتاق‌های فکر دشمن برای پاییز ۱۴۰۱ تدارک فتنه‌ای گسترده دیده‌اند؛ کمابینکه مسئولان امنیتی و نظامی نیز بعدها تصریح کردند، منتظر رخدادهایی در پاییز بودند؛ جریانی که البته جرّقه‌های آن کمی زودتر و از اواخر شهریورماه در قالب یک «جنگ ترکیبی» کلید خورد. با رصد دقیق همین آرایش، رهبر انقلاب در ۵ مهر ۱۴۰۰ یک سلسله رزمایش‌های ذهنی و تمهیدات عمومی را آغاز نمودند:

• ۲۱ آذر ۱۴۰۰ (دیدار پرستاران) بحث حیاتی «روایت اول» را مطرح کردند:

«زینب کبری ع جهاد تبیین را، جهاد روایت را راه انداخت؛ نگذاشت و فرصت نداد که روایت دشمن از حادثه غلبه پیدا کند؛ کاری کرد که روایت او بر افکار عمومی غلبه پیدا کند... این همان حرفی است که بنده همیشه می‌گویم: شما روایت کنید حقایق جامعه خودتان و کشور خودتان و انقلابتان را. شما اگر روایت نکنید، دشمن روایت می‌کند؛ شما اگر حادثه دفاع مقدّس را روایت نکنید، دشمن روایت می‌کند... وظیفه جوان‌های ماست».

• ۳ بهمن ۱۴۰۰ (دیدار با مداحان): فصلی مشیع درباره هیئت به‌عنوان کانون تبیین گشودند:

«هیئت، کانون جهاد است... جهاد فی سبیل‌الله، جهاد در راه احیای مکتب اهل‌بیت ع، مکتب امام حسین ع، مکتب